

კომერციული ბანკის არსი, პრინციპები და ფუნქციები

DOI:10.36962/ECS106/9-10/2024-31

ანი ხაჩიძე

სტუ ასისტენტ-პროფესორი
khachidzeani11@gtu.ge

რეზიუმე

საბანკო სისტემა - ესაა მრავალფეროვანი მომსახურების ფართო სპექტრი, დაწყებული ტრადიციული საშემნახველო-სასესხო და საანგარიშსწორებო-საკასო ოპერაციებიდან, დამთავრებული თანამედროვე ფულად საკრედიტო და ფინანსური ინსტრუმენტებით. ბანკი არის შუამავალი რგოლი, რომელიც ახდენს ეკონომიკის სუბიექტების დროებით თავისუფალი რესურსების მოზიდვას და მათ მიწოდებას ეკონომიკის იმ სუბიექტებისათვის, რომლებიც ამ რესურსების დროებით დეფიციტს განიცდიან. ბანკი საკუთარ თავზე იღებს რესურსების დაუბრუნებლობის რისკს. ნებისმიერ ქვეყანაში საგადახდო სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირება მოითხოვს საანგარიშსწორებო ოპერაციებისა და მათი ტექნოლოგიების სრულყოფას. ბანკები გვევლინებიან იმ ცენტრებად, რომელთა გავლით ხორციელდება საანგარიშსწორებო-საგადახდო ბრუნვების უმრავლესობა. ბანკების მეშვეობით ხორციელდება როგორც ცალკეული ინდივიდის ან იურიდიული პირის, ასევე მთლიანად მთელი ეკონომიკის ანგარიშსწორებები და გადახდები.

საკვანძო სიტყვები: საბანკო სისტემა, აქტიური ოპერაციები, პასიური ოპერაციები.

ძირითადი ტექსტი

თანამედროვე კომერციული ბანკის საქმიანობა იმდენად რთულია, რომ რიგითი მოქალაქისათვის შეუძლებელია მისი სრულად დახასიათება. თანამედროვე საბანკო სისტემა-ესაა მრავალფეროვანი მომსახურების ფართო სპექტრი, დაწყებული ტრადიციული საშემნახველო-სასესხო და საანგარიშსწორებო-საკასო ოპერაციებიდან, დამთავრებული თანამედროვე ფულად საკრედიტო და ფინანსური ინსტრუმენტებით. თანამედროვე საზოგადოებაში კომერციული ბანკები დაკავებული არიან მეტად მრავალფეროვანი ოპერაციებით. ისინი არამარტო ორგანიზებას უწევენ ფულად მიმოქცევას, არამედ მათი მეშვეობით ხდება ეკონომიკისა და მისი სუბიექტების დაკრედიტება, ფასიანი ქაღალდების ყიდვა-გაყიდვა, ნდობითი ოპერაციები, საკონსულტაციო მომსახურება, სადაზღვეო მომსახურება და ა.შ.

„კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონის თანახმად, კომერციული ბანკი ესაა „საქართველოს ეროვნული ბანკის მიერ ლიცენზირებული იურიდიული პირი, რომელიც იღებს დეპოზიტებს და მათი გამოყენებით თავისი სახელით ახორციელებს საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრულ საბანკო საქმიანობას“. ამავე კანონის მიხედვით, მნიშვნელოვანია რამდენიმე მომენტი, რომელიც ნათლად გვიჩვენებს ბანკის განმარტების შინაარსს, მაგალითად:

- არავის არა აქვს უფლება, მოიზიდოს დეპოზიტები და მათი გამოყენებით თავისი სახელით გასცეს კრედიტები ეროვნული ბანკის მიერ გაცემული ლიცენზიის გარეშე;

- არავის არა აქვს უფლება გამოიყენოს ტერმინი „ბანკი“ ან სხვა სიტყვათ წყობა ამ ტერმინის გამოყენებით, ამ კანონის შესაბამისად გაცემული საბანკო ლიცენზიის გარეშე.

1. ბანკი, როგორც ორგანიზაცია.

ბანკი არის ორგანიზაცია თავისი სამართლებრივი სტატუსით, ორგანიზაციული სტრუქტურით, იერარქიით, თანამშრომლებით, ფუნქციებისა და უფლება-მოვალეობების განაწილებით.

2. ბანკი, როგორც კომერციული საწარმო.

საქართველოში კომერციული ბანკის სამართლებრივი სტატუსი არის სააქციო საზოგადოება, ამიტომ მისი საქმიანობა, გარდა „კომერციული ბანკების საქმიანობის შესახებ“ საქართველოს კანონისა, რეგულირდება „საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონით, „მეწარმეთა შესახებ“ საქართველოს კანონითა და სხვა ნორმატიული აქტებით.

ბანკის საქმიანობის მთავარი მიზანი მოგების მიღებაა. ამით იგი ანგარიშვალდებულია აქციონერების წინაშე, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან დივიდენდების მიღებით.

საკუთარი მიზნების მისაღწევად ბანკი „ყიდის“ თავის პროდუქტსა და მომსახურებას, მისი ოპერაციები ფასიანია. საბანკო მომსახურების მიღების სანაცვლოდ ბანკის კლიენტები იხდიან შესაბამის საფასურს პროცენტების და საკომისიოების სახით.

3. ბანკი, როგორც ფინანსური სისტემის ღერძი.

ბანკებს ქვეყნის საგადახდო სისტემაში უკავიათ ცენტრალური ადგილი. საბანკო სისტემა, წარმოადგენს ქვეყნის ფინანსური სისტემის ხერხემალს.

4. ბანკი, როგორც შუამავალი.

ბანკი არის შუამავალი რგოლი, რომელიც ახდენს ეკონომიკის სუბიექტების დროებით თავისუფალი რესურსების მოზიდვას და მათ მიწოდებას ეკონომიკის იმ სუბიექტებისათვის, რომლებიც ამ რესურსების დროებით დეფიციტს განიცდიან. ბანკი საკუთარ თავზე იღებს რესურსების დაუბრუნებლობის რისკს.

5. ბანკი, როგორც საკრედიტო დაწესებულება.

ბანკების ძირითადი საქმიანობა კრედიტების გაცემაა. ბანკების აქტივების დაახლოებით ორი მესამედი გაცემულ კრედიტებზე, ხოლო შემოსავლების უდიდესი ნაწილი კრედიტებიდან მიღებულ შემოსავლებზე მოდის.

6. ბანკი, როგორც საბირჟო ოპერაციების მონაწილე.

ბანკებს შესაძლებლობა აქვთ, დამოუკიდებლად გაუწიონ ორგანიზება საბირჟო საქმიანობას.

ბანკის არსის უკეთ გასაგებად ასევე მეტად მნიშვნელოვანია მისი საქმიანობის პრინციპების გაანალიზება. საბანკო საქმიანობის პრინციპები - ესაა ის ზოგადი წესები, რომლებითაც ხელმძღვანელობს კომერციული ბანკი.

კომერციული ბანკის ძირითადი საბანკო პრინციპები:

1. მოზიდული რესურსების პრიორიტეტულობის პრინციპი.

კომერციული ბანკების მოზიდული რესურსების უდიდესი ნაწილი არის არასაბანკო დეპოზიტები, ანუ ფიზიკური და იურიდიული პირების მიმდინარე და ვადიანი სახსრები.

2. ეკონომიკური დამოუკიდებლობისა და რეგულაციის ობიექტად ყოფნის პრინციპი.

ბანკის საქმიანობის უმნიშვნელოვანესი პრინციპია მისი სრული ეკონომიკური დამოუკიდებლობა, რაც გულისხმობს მის ეკონომიკურ პასუხისმგებლობასაც თავისი საქმიანობის შედეგებისათვის. სრულ დამოუკიდებლობასთან ერთად, გამომდინარე საზოგადოების წინაშე უდიდესი პასუხისმგებლობიდან, კომერციული ბანკები სახელმწიფოს მხრიდან რეგულაციის ობიექტები არიან. აღსანიშნავია, რომ რეგულაცია ხორციელდება არა ადმინისტრაციული მეთოდებით, არამედ ირიბი, ეკონომიკური ბერკეტებით, რაც გულისხმობს ცენტრალური ბანკის მიერ „თამაშის წესების“ დაწესებას, სავალდებულო ეკონომიკური ნორმატივების დაწესებას. ეს კი ქმნის გარკვეულ ჩარჩოებს, რომელთა შიგნით უნდა განახორციელონ თავიანთი საქმიანობა.

3. ფასიანობისა და რაციონალური საქმიანობის პრინციპი.

ბანკისთვის შემოსავლები აუცილებელია, რათა გაისტუმროს ყველა მიმდინარე ხარჯი, რომელიც დაკავშირებულია კომპანიის ფუნქციონირებასთან და რესურსების მოზიდვასთან. გარდა ამისა, ბანკის შემოსავლები მის ხარჯებზე იმდენად მეტი უნდა იყოს რომ დაკმაყოფილდეს აქციონერთა ინტერესები. ამდენად, ბანკი, როგორც მოგებაზე ორიენტირებული კომერციული ინსტიტუტი, მუშაობს ფასიანობის საფუძველზე, ანუ მის მიერ შეთავაზებული პროდუქტების მიღება მომხმარებელს შეუძლია მხოლოდ გარკვეული საფასურის გადახდის შემდეგ.

4. მომხმარებლებთან საბაზრო ურთიერთობის პრინციპი

ეკონომიკის და მათ შორის საბანკო სისტემის საბაზრო პრინციპებზე გადასვლამ განაპირობა კლიენტების მოთხოვნების გათვალისწინების წინა პლანზე წამოწევა. საბაზრო ეკონომიკამ შეცვალა საბანკო მომსახურების მიწოდების პრინციპი, უკვე მომხმარებელი ირჩევს ბანკს, რომელიც, მისი აზრით, სხვებზე უკეთესად აკმაყოფილებს მოთხოვნებს. შედეგად, პროცესების წარმართვა და ტენდენციების დამკვიდრება ხდება ჯანსაღი კონკურენციით.

კომერციული ბანკის ფუნქციები და ოპერაციები:

1. დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრების აკუმულაციისა და მისი კაპიტალად გადაქცევის ფუნქცია.

ბანკები ახდენენ ეკონომიკაში დროებით თავისუფალი ფულადი სახსრებისა და დანაზოგების უმეტესი ნაწილის კონცენტრირებას. ანაბრებად ქცეული დანაზოგები ბანკებში გადაიქცევა იმ რესურსად, რომელიც გამოიყენება მათ მიერ სხვა ეკონომიკური სუბიექტების დასაკრედიტებლად.

2. საკრედიტო ურთიერთობის დროს შუამავლობის ფუნქცია.

კომერციული ბანკების აღნიშნული ფუნქცია განპირობებულია იმით, რომ საკრედიტო ურთიერთობების ორი მხარის: თავისუფალი ფულადი სახსრების მფლობელებისა და მსესხებლების პირდაპირი საკრედიტო ურთიერთობები შეუძლებელი ხდება იმით, რომ როგორც წესი, არ ემთხვევა მოთხოვნილი და მიწოდებული კაპიტალის მოცულობა და ვადები.

3. ეკონომიკაში დანაზოგების სტიმულირების ფუნქცია.

ბანკები თავიანთ საქმიანობაში არა მარტო მოიზიდავენ ეკონომიკაში არსებულ დანაზოგებს არამედ ახდენენ ახალი დანაზოგების სტიმულირებასაც. დანაზოგების სტიმულირებისა და ფულადი სახსრების დაზოგვის ფორმირება ხდება კომერციული ბანკის მოქნილი სადეპოზიტო პოლიტიკის მეშვეობით. ამ პროცესში მთავარ როლს ასრულებს ორი ფაქტორი: მაღალი საპროცენტო განაკვეთები და უსაფრთხოების გარანტიები.

4. საანგარიშსწორებო-საგადახდო მექანიზმის უზრუნველყოფის ფუნქცია.

ნებისმიერ ქვეყანაში საგადახდო სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირება მოითხოვს საანგარიშსწორებო ოპერაციებისა და მათი ტექნოლოგიების სრულყოფას. ბანკები გვევლინებიან იმ ცენტრებად, რომელთა გავლით ხორციელდება საანგარიშსწორებო-საგადახდო ბრუნვების უმრავლესობა. ბანკების მეშვეობით ხორციელდება როგორც ცალკეული ინდივიდის ან იურიდიული პირის, ასევე მთლიანად მთელი ეკონომიკის ანგარიშსწორებები და გადახდები.

საბანკო ოპერაციების კლასიფიკაცია შეიძლება მოხდეს სხვადასხვა ნიშნით, ყველაზე გავრცელებული და ფუნდამენტალური არის მათი დაყოფა პასიურ, აქტიურ და საკომისიო ოპერაციებად. ზოგჯერ მათ სადეპოზიტო, საკრედიტო და საშუამავლო ოპერაციებადაც მოიხსენიებენ.

პასიური ოპერაციები - ესაა ოპერაციები, რომელთა შედეგად ხდება მიმოქცევაში არსებული სახსრების მოძევა, ანუ ბანკის პასივში, პასიურ ანგარიშებზე არსებული ფულადი სახსრების ზრდა.

1. დეპოზიტური ოპერაციები.

2. სახსრების მოზიდვა სხვა საფინანსო ინსტიტუტებიდან.

3. საკუთრი კაპიტალის ზრდა.

აქტიური ოპერაციები - ესაა კომერციული ბანკის მიერ მოზიდული და საკუთარი სახსრების განთავსება მოგების მიღების მიზნით.

1. აქტიური ოპერაციები, რომლებიც განკუთვნილია ბანკის ნორმალური ფუნქციონირებისთვის.

2. აქტიური ოპერაციები, რომლებიც განკუთვნილია კლიენტების შეუფერხებლად მომსახურებისათვის.

3. შემოსავლების მომტანი აქტიური ოპერაციები.

საკომისიო ანუ საშუამავლო ოპერაციები - ხორციელდება ბანკის მიერ კლიენტების დავალებით გარკვეული საფასურის გადახდით.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბურდიაშვილი რ. - ბუღალტრული აღრიცხვა ბანკებში. - თბილისი, გამომცემლობა „პოლიგრაფისტი“, 2013.- 400 გვ.
2. კოვზანაძე ი., კონტრიძე გ. - თანამედროვე საბანკო საქმე (თეორია და პრაქტიკა), სახელმ-ლო. - თბილისი, გამომცემლობა შპს „სეზანი“, 2022. – 700 გვ.
3. მოსიაშვილი ვ., ჭეილიძე მ. - საბანკო საქმე, სახელმძღვანელო, - თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2018. – 300 გვ.
5. Fitch T, P. – Dictionary of Banking Terms (Barrons Business Dictionaries) 7th Edition, 2018.

REFERENCES:

1. Burdiashvili R. - Accounting in banks. - Tbilisi, publishing house “Polygraphist”, 2013.- 400 p.
2. Kovzanadze I., Kontridze G. - Modern banking (theory and practice), no. - Tbilisi, “Sezani” LLC publishing house, 2022. - 700 p.
3. Mosiashvili V., Cheilidze M. - Banking, textbook, - Tbilisi, “Dani” publishing house, 2018. - 300 p.
4. Fitch T, P. – Dictionary of Banking Terms (Barrons Business Dictionaries) 7th Edition, 2018.
5. Fitch T, P. – Dictionary of Banking Terms (Barrons Business Dictionaries) 7th Edition, 2018.

THE ESSENCE OF COMMERCIAL BANK, PRINCIPLES AND FUNCTIONS

Ani Khachidze

Asist.Professor of GTU
khachidzeani11@gtu.ge

RESUME

The paper describes the relevance of the topic, sets the goal and objectives, specifies the theoretical and methodological foundations, specifies that the banking system guides the country's payments and settlements system, defines the essence, principles and functions of a commercial bank. The banking system is a wide range of diverse services, starting from traditional savings-loan and settlement-cash operations, ending with modern monetary credit and financial instruments. The bank is an intermediary link that attracts the temporarily free resources of economic subjects and supplies them to those subjects of the economy who experience a temporary shortage of these resources. The bank assumes the risk of non-return of resources. The effective operation of the payment system in any country requires the improvement of settlement operations and their technologies. Banks are the centers through which the majority of settlement and payment transactions are carried out. Settlements and payments of an individual or a legal entity, as well as of the entire economy, are carried out through banks. The theoretical and methodological basis of the work is - the researches of Georgian and foreign scientists on the regulation of the banking sector, the analytical works of various authors, the information-statistical and analytical materials of the National Bank of Georgia.

Key words: Banking system, active bank transactions, passive operations.